

4. ФУНКЦИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОЕ ОПИСАНИЕ ЯЗЫКОВЫХ КАРТИН МИРА

УДК 811.16

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19019895>

ДЕТЕРМІНАНТИ ДОПУСТУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ

Грозян Н. Ф., Прудникова Т. І.

Крымский инженерно-педагогический университет им. Февзи Якубова,
Симферополь, Российская Федерация
E-mail: n.f.grozyan@mail.ru

В статье определено, что детерминанты уступки коррелируют с адвербиальными уступительными синтаксемами, многогранность смысловых уступительных отношений которых воплощена в различных семантико-синтаксических единицах. В зависимости от эксплицированного значения синтаксемы уступки разделены на четыре группы: 1) обратная обусловленность в процессе сравнения компонентов субъекта или субъекта и объекта по их общим и индивидуальным чертам или сферам функционирования; 2) значение невозможности, недостаточности, отсутствия или ограниченности определенных признаков и действий субъекта несмотря на наличие реальных, возможных, благоприятных предпосылок; 3) положительная характеристика субъекта на фоне недостаточности предпосылок или наличия основы, препятствующей появлению этой характеристики; 4) экспликация результата действия субъекта, противоположного ожидаемому. Исследование подтверждает, что в украинском языке синтаксемы уступки представлены рядом морфолого-синтаксических вариантов. Наиболее распространенными из них являются предложно-падежные соединения, из которых следует выделить следующие разновидности: *несмотря на + винительный падеж*; *вопреки + дательный падеж*; *наперекор + дательный падеж*; *несмотря + винительный падеж*; *независимо от + родительный падеж*; *при + предложный падеж*. В отличие от предложно-падежных конструкций, в украинском языке случаи употребления наречий в качестве минимальных единиц уступки единичны. Обычно эту функцию выполняет морфологизированное наречие *наперекор*. Изредка допустимое значение могут выражать деепричастия.

Ключевые слова: детерминант, детерминант уступки, предложение, высказывание, минимальная синтаксическая единица.

ВВЕДЕНИЕ

Системний підхід до опису синтаксису простого речення передбачає встановлення його моделі як мінімальної, але структурно й семантично достатньої одиниці. Визнання багатоаспектності речення актуалізує проблему його сегментації – поділу на члени речення (мінімальні синтаксичні одиниці, компоненти речення, синтаксеми тощо). Члени речення постають своєрідними конденсаторами, що дають змогу доповнити раніше виявлені властивості складників речення новими властивостями, побаченими й описаними під іншим кутом зору, в аспекті нових синтаксичних напрямів.

Прибічники синтаксичної традиції та новітніх наукових концепцій по-різному класифікують члени речення, що зумовлене неоднаковими підходами до з'ясування їхньої специфіки й статусу, визначення принципів диференціації. Погоджуємося з В. В. Бабайцевою, що члени речення – це фокус, який збирає все, а тому за їхнього глибокого вивчення потрібно зважати на всі аспекти речення [1, с. 31]. Попри потужний науковий доробок, питання аналізу членів речення остаточно не розв'язане, оскільки на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти їхнього опису, трапляються різні, навіть полярні міркування й концепції, пов'язані з витлумаченням місця аналізованих компонентів серед інших синтаксичних одиниць, їхньої типології, критеріїв розмежування, формальної, семантичної та комунікативної диференціації.

Синтаксичними компонентами, на які сегментовано речення, традиційно вважають члени речення, хоч у практиці синтаксичного аналізу відомі й інші абстрактні моделі (дистрибутивна модель Фриза, модель безпосередніх складників, трансформаційна модель). Основна вимога до компонентів, на які членовано речення, полягає в тому, що вони повинні являти собою взаємопов'язану систему понять, які об'єктивно віддзеркалюють його структуру

Ідею розгляду другорядних членів речення не тільки з формально-граматичного боку, а й із семантичного підтримав І. Р. Вихованець [2]. Він розрізняє прислівні другорядні члени речення (компоненти словосполучення) та детермінанти. Детермінантні члени речення, на його думку, вирізняються своєю синтаксичною автономністю, яка зростає за умови їх граматичного відокремлення. Відокремлення як смислове та інтонаційне виділення другорядних у формально-синтаксичному плані членів речення надає їм більшої значеннєвої ваги, виразно членуючи просте ускладнене речення на дві частини, які передають основне і додаткове повідомлення. Проте і нині статус детермінантних членів неоднозначно potrаkтований у лінгвоукраїністиці.

Теорія членів речення не може бути повною без розв'язання проблеми про статус детермінантів. На сучасному етапі розвитку вчення про члени речення питання детермінантів з'ясовують на основі синтезу так званих «старих і нових знань». Аналіз мовних фактів засвідчив, що проблема розмежування прислівних і неприслівних членів речення з обставинним значенням більше пов'язана із синтаксемами, які мають локальну та темпоральну семантику. Синтаксеми зі значенням зумовленості (причини, умови, допусту, мети, порівняння тощо) меншою мірою потребують додаткових критеріїв розмежування, оскільки вони реалізують інший рівень відношень між пропозиціями чи подіями й зазвичай є детермінантами в традиційній розумінні в контексті теорії семантичного синтаксису.

Теоретико-методологічній парадигмі сучасного мовознавства притаманне прагнення до інтеграції традицій і тенденцій у граматичних дослідженнях, усвідомлення пріоритетності багатоаспектного вивчення мовних фактів. Теорія детермінантів як одна з фундаментальних посідає чільне місце в сучасному синтаксисі членів речення й має низку нерозв'язаних питань, кожне з яких потребує багатоаспектного підходу до його інтерпретації.

Проблемі детермінантних членів речення присвячені наукові праці таких мовознавців, як І. Р. Вихованець [2], М. О. Вінтонів [3], Н. В. Гуйванок [10], Г. О. Золотова [5], Н. Л. Іваницька [6], М. Ф. Кобилянська [10], В. П. Малащенко [7], Н. К. Онипенко [5], Н. Ю. Сидорова [5], О. Б. Сиротиніна [9], І. І. Слинько [10], Н. Ю. Шведова [11] та ін. Актуальність дослідження визначується необхідністю теоретико-прикладного осмислення загальних і часткових питань, пов'язаних із подальшим розвитком нового вчення про другорядні члени речення з урахуванням сучасних лінгвістичних напрямів. Поглиблений аналіз детермінантів допусту з урахуванням нерозривної єдності їхньої форми, значення і функції дає змогу переглянути утрадиційнену класифікацію самостійних поширювачів речення – детермінантів – у системі членів речення. Актуальність теми увиразнює наявність різноманітних, нерідко протилежних, концепцій і підходів, що стосуються місця аналізованих компонентів серед інших синтаксичних одиниць, їхньої типології, критеріїв розмежування, формальної, семантичної і комунікативної диференціації.

Мета роботи полягає в комплексному аналізі детермінантів допусту крізь призму кореляції з адвербіальними синтаксемами допусту. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати основні підходи до статусу

детермінантів допусту в загальній типології детермінантів; 2) уточнити підсистему обставинних детермінантів допусту, їхнє місце в системі членів речення; 3) окреслити специфіку кореляції детермінантів допусту та адвербіальних синтаксем допусту.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Синтаксична сфера тісно переплетена з лексичною сферою. Наприклад, поняття простору на лексичному рівні пов'язане з конкретною лексикою, часу – зі словами часової та процесуальної семантики. Значення зумовленості зазвичай пов'язане з подієвою лексикою, наприклад: **Через обмаль літнього часу** у цій високогірній тундрі вони досягли одночасно – суниці, афини, малини, ожини і тогодзи (Т. Прохасько); **Попри всі злигодні і турботи переднього краю** Хома навіть погладишав, щоби мав, як наліті (О. Гончар); **Вони людей – своїх рідних – повернули в усе те... І за людей** жалкував Чіпка на людей. Здавалися вони йому лихими, недобрими... (Панас Мирний). Варто зауважити, що відношення зумовленості загалом є надзвичайно важливими для семантичної організації синтаксичних конструкцій.

Традиційно серед детермінантів зумовленості виокремлюють чотири типи: детермінанти причини, мети, допусту й умови [2, с. 142–143]. А. П. Загнітко до традиційних різновидів цієї групи додає детермінанти наслідку [4]. На його думку, такі детермінантні структури містять інформацію наслідку, зумовлену дією пояснювального слова. Основним засобом репрезентації цього виду є іменник у формі знахідного відмінка з прийменником *на*, наприклад: **На муку** покохав я її (Тодось Осьмачка); **На свою біду** прийшли ми сюди (В. Підмогильний); **На біду** зустрілись ми з тобою (О. Гончар) [4, с. 186–187].

Пропонує розширити групу детермінантів зумовленості й В. П. Малащенко, зарахувавши до неї поширювачі зі значенням відповідності, підстави та приводу. На думку лінгвіста, значення детермінантів відповідності, підстави та приводу формує зазвичай сам детермінант, а взаємодія частин висловлення дає змогу реалізувати його загальнокатегорійне значення зумовленості [7, с. 161–162].

Питання про необхідність виокремлення наслідкових детермінантів у самостійну групу є дискусійним, адже нерідко такі синтаксичні одиниці мають додаткове лексичне значення причини або умови, а тому можуть бути досліджені в межах цих двох типів. Семантика підстави є складником семантики причини, наприклад: **З ініціативи райцентру** на майдані почали будівлю нової школи (А. Головка). Близькою до підстави є семантика приводу. Привід – це підстава (справжня або вигадана), причина яких-небудь дій, вчинків [2, с. 125]. Тому значеннєві відтінки приводу й підстави можуть бути об'єднані в межах причинових детермінантів зумовленості.

Семантико-синтаксичним підґрунтям виокремлених детермінантів є кореляти зі значенням зумовленості, репрезентовані адвербіальними синтаксемами.

Детермінанти допусту – один із різновидів обставинних детермінантів, які формують досить велику і специфічну групу детермінантів зі значенням зумовленості. Семантика частин у конструкціях із детермінантами зумовленості ґрунтується на відношеннях зворотної зумовленості. Детермінантна частина висловлення містить підстави, недостатні для відміни здійснення дії, заявленої в недетермінантній частині, наприклад: **Незважаючи на таку непривітну назву, це була затишна місцина серед багон і трясовин, де ми ташувалися вже не раз – востаннє тоді, коли трусили гамазеї на торфових виробках біля Іванової Греблі** (В. Шкляр).

Семантика допустовості передбачає зіткнення двох площин: апріорної й актуальної. Наприклад, у реченні *Незважаючи на пізню годину, я набрав номер свого приятеля бізнесмена і хлюпнув собі в келих цілком заслуженого коньяку* (І. Роздобудько) наявне апріорне твердження «о пізній годині зазвичай не телефонують», що заперечує актуальне твердження «я набрав номер свого приятеля бізнесмена», яке відображає реальну ситуацію. Актуальне твердження репрезентує заперечення, обмеження, спростування чи пересилення типової, звичної, загальноприйнятої умовно-наслідкової залежності, апріорне – умовно-наслідкову залежність. Спростування очікуваного відбувається внаслідок волі суб'єкта, збігу об'єктивних обставин або припущення мовця.

Корелятами детермінантів допусту є допустові мінімальні семантико-синтаксичні одиниці, які відображають семантико-синтаксичні відношення, сформовані з наслідкових і протиставних власне-семантичних відношень [8, с. 285; 2, с. 136].

Варто зауважити, що детермінанти допусту можуть або спростовувати зміст недетермінантних частин, при цьому не відмінюючи істинність повідомлюваного, або встановлювати відношення толерантності між обома частинами висловлення.

Залежно від цього конструкції з детермінантами допусту можна поділити на дві групи:

1) детермінантна частина висловлення спростовує зміст його недетермінантної частини, наприклад: *Але, незважаючи на труднощі, настрої у Чорноморській групі бадьорий, справи успішно посуваються вперед* (В. Шкляр) – важко бути бадьорим у складній ситуації; *Незважаючи на вечірні сутінки, Марко впізнав свою супутницю під час зливи* (М. Трублаїні) – зазвичай людина не може добре бачити в темряві; *Незважаючи на хуртовину собаки йшли швидко, їх тягнув за собою Волохан* (М. Трублаїні) – не можна йти швидко, коли є сильний зустрічний вітер; *Незважаючи на ніч, довго водила їх морозними вулицями; стежила, куди прямують інші голодуючі: така численність, що крізь по місту темніє лахмітинами і скупчується при розподільниках, магазинах, ларьках* (Василь Барка) – зазвичай вночі важко орієнтуватися і стежити за іншими прохожими;

2) зміст детермінантної частини допускає можливість співіснування з тим, про що повідомляє недетермінантна частина, наприклад: *Від задніх рядів, опираючись на костур, наперед пошкунтильгала зігнута в три погібелі бабуся, та, незважаючи на старечі літа, була ще бідова* (В. Шкляр) – можна бути не дуже молодим, але водночас енергійним, бадьорим, «бідовим»; *Незважаючи на брак досвіду, в них чути було лише сувору правду людини, яка добре знає: усіх її товаришів щодень однаково б'ють протяги на стволі; всіх однаково огортає хмара пилу в лаві й сушить горло спрага, а пити треба стримуватися, щоб не сходити потом; і, нарешті, всі вони однаково ризикують – цієї правди теж нікуди не подінеш* (Григорій Тютюнник) – не обов'язково бути досвідченим, щоб розуміти, що всі хлопці добре рубають (не тільки Віктор), що ще десяток хлопців дають план, а вихвалити одного негарно і несправедливо; *Незважаючи на свою молодість, він уславився серед людей острова, бо кожного полювання мав найбільше здобичі* (М. Трублаїні) – зазвичай молоді люди ще не мають достатньо досвіду й умінь у певній сфері, проте можна бути вже відомим завдяки своїм вмінням навіть у юні роки.

О. Г. Межов слушно зазначає, що допустове значення «має своїм підґрунтям усі різновиди релятивної часової перспективи – одночасність і різночасність (часову попередність і наступність). Крім того, диференційними ознаками допустового значення виступають реальна модальність і характер явища, що суперечить повідомлюваному наслідку» [8, с. 286]. Спираючись на дослідження І. Р. Вихованця, зауважимо, що

допустові синтаксеми в сучасній українській мові мають градацію значення допустовості: від нейтрального її вияву до виразного змістового акцентування, підкреслення [2, с. 152]. Цей погляд корелює з виокремленими двома групами допустових синтаксем.

Варто наголосити, що допустові семантико синтаксичні відношення найточніше реалізовані в складнопідрядних реченнях. Проте нерідко вони можуть бути трансформовані в прості ускладнені речення. Детермінанти допусту корелюють з адвербіальними допустовими синтаксемами, багатогранність смислових допустових відношень яких втілена в різних семантико-синтаксичних одиницях. Залежно від експлікованого значення допустові синтаксеми можна поділити на чотири групи, які охоплюють такі семантичні різновиди:

1) зворотна зумовленість у процесі порівняння компонентів суб'єкта або суб'єкта та об'єкта за їх загальними й індивідуальними рисами чи сферами функціонування, наприклад: **Незважаючи на зовнішню схожість та спільну ознаку таємності, операції на очах в цивільних відрізняються від суто військових, які переважно проводяться безпосередньо силами військових лікарів** (Григор Тютюнник); **Незважаючи на суттєву подібність османських акче та генуезьких аспрів на перший погляд, монети мали принципову відмінність. Акче містили виключно арабські легенди, тоді як написи на одній зі сторін аспра виконувались латиницею** (П. Загребельний);

2) значення неможливості, недостатності, відсутності чи обмеженості певних ознак і дій суб'єкта попри наявність реальних, можливих, сприятливих передумов, наприклад: **Незважаючи на гарну погоду, місяцями все одно ще буде холодно** (Г. Вдовиченко); **Незважаючи на сонячну погоду, майже всі лавки у сквері були порожні** (А. Костецький);

3) позитивна характеристика суб'єкта на тлі недостатності передумов або наявності підґрунтя, що перешкоджає появі цієї характеристики, наприклад: **Попри свою виняткову красу і вишукані манери, любить ніжитися поруч із людиною, вступає у розмову на рівних, але від поклоніння і обожнювання не відмовляється** (Г. Вдовиченко); **Попри тихий байдужий голос, очі Претича горіли таким упертим чорним вогнем, що було видно: Претич не поступиться ані на крок** (І. Білик);

4) експлікація результату дії суб'єкта, протилежного очікуваному, наприклад: **Незважаючи на помітку схожості зі зловмисником, працівник не показав своєї тривоги** (Іван Багрянний); **Всупереч петербурзьким указам він прийняв на Січі турецьких посланців, вислухав їхню пропозицію про перехід Війська Запорозького на бік Туреччини і не став чинити жодних перешкод для їхнього від'їзду** (П. Загребельний).

У сучасній українській літературній мові допустові синтаксеми репрезентовано низкою морфолого-синтаксичних варіантів. Найпоширенішими із них є приєдниково-відмінкові сполуки, з-поміж яких варто виокремити такі різновиди:

1) «незважаючи на + знахідний відмінок», наприклад: **Незважаючи на гулкий рокіт мотора, почув сильний удар у крило і, глянувши туди, побачив кілька маленьких дірочок** (М. Трублаїні); **Незважаючи на сліпоту, Вуточка потроху звикала до вічної темряви та до стежок, котрима сходила все своє життя – на роботу й з роботи, в дуг по дрівця і з дрівцями, до криниці й від криниці – і знов на роботу** (Григор Тютюнник);

2) «всупереч + давальний відмінок», наприклад: **...всупереч ревностям, побоюванням за корону і скіпетр, бачить в Ярисі своє творче продовження** (Л. Копань); **...мушу, всупереч моїй волі, всупереч пристойності й доброзвичайності, просити тебе, щоб ти подарував мені одну ніч, вельми дорогу тобі по праву, бо твоя лиха доля не лишила тобі, oprіч неї, жодної іншої потіхи, розваги й розради, – маю на увазі твого сокола, бо синок мій хворий так його забажав, що коли я йому того птаха не дістану, боюся, що він ще**

дужче рознеможеться і тоді, крий боже, помре (Джованні Боккаччо, перекл. М. Лукаша); **Всупереч волі**, міцні й здорові юнаки, відірвані ід вітчизни, від мови батьків, з поруйнованими навіки душами, вже не мали для себе ніякого опертя у житті, крім султана, який облудно звав їх своїми синами, і нічого святого, крім платні за свою криваву службу та грабунків, якими щоразу закінчували різанину (П. Загребельний);

3) «наперекір + давальний відмінок», наприклад: *Усе було по-нашому: **наперекір** їхнім наказам ми не припиняли боротьбу з червоними, а Гамалій тим часом оголошував нам подяки; вони хотіли провести цей з'їзд у Києві, а ми сказали: ні, хай буде в Звенигородці; вони наполягали їхати туди поїздом, ось же поруч станція Хирівка, сідай і їдь, а ми сказали: ні, поїдемо кіньми (В. Шкляр); – Гізмондо, **наперекір честивості** твоєї, що якби сам того не бачив, то зроду нікому не повірив би, щоб ти не то кого іншого, крім мужа свого, приймала, а й подумала коли про таке; тепер же до кінця недовгого віку мого старечого буду я тим переступом твоїм каратися (Джованні Боккаччо, перекл. М. Лукаша);*

4) «попри + знахідний відмінок», наприклад: *У вагоні, **попри** всю велику кількість пасажирів, навдивовижу тихо (Іван Багряний); **Попри сумніви**, ти сам переконаний у тім, що правду кажеш; тільки, здається мені, не досить ти в природу речей унікавав, бо, якби до неї пильніше приглядався: така численність обережніше про сії справи говорити (Джованні Боккаччо, перекл. М. Лукаша);*

5) «незалежно від + родовий відмінок», наприклад: ***Незалежно від пояснень і обвинувачень**, Бентівенья думав, що жінка сказала ті слова з серця, тим що він її налавав, і не звернув на них уваги, але монна Белькольоре довго ще сварилась із панотцем і сердилась на нього до самого винобрання; та коли єгомось нагрозився, що запроворить її в пащу до Люціпера, вона з великого страху запила з ним змирцину молодим вином і заїла гарячими каштанами, і вони ще не раз потім утішались навзаєм (Джованні Боккаччо, перекл. М. Лукаша); **Незалежно від погодних умов**, Галка завжди долучається до процесу – чаклує над «вітамінною гіркою»: викладає віялом на велику тацю порізані помідори, болгарський перець трьох кольорів, огірки, зеленину (Г. Вдовиченко);*

6) «при + місцевий відмінок», наприклад: *І розгортав старий Мороз страхітливі картини, підгледені образки жаскої, каторжанської епопеї. ... Про нелюдські терпіння і труд каторжний, а надто взимку, **при 50-ступневому морозі** напівголих, напівбосих людей, чесних трударів – полтавських, та катеринославських, та херсонських «куркулів», «державних злодіїв», суджених «за колоски», та й всяких «ворогів» – вчених, вчителів, селян і робітників, бородатих дідів і таких же бородатих юнаків, що й не розбереш, скільки людині віку... (Іван Багряний); **При сильному морозі** рушили через вигін у село, до лавки, до конторно-колгоспної – туди, де людей густіше (Григорій Тютюнник).*

На відміну від приєменниково-відмінкових конструкцій, в українській мові випадки вживання прислівників як допустових мінімальних одиниць є поодинокими. Зазвичай цю функцію виконує морфологізований прислівник *наперекір*. Він передає значення всупереч бажанню кого-небудь, наприклад: ***Наперекір** зробив Бруно і вважав, що се дає йому право говорити з ним по-свійському; от він і спитав у нього одного дня – що то за дивина, що він і Буффальмакко, люди, бачиться, неможливі, живуть так весело? (Джованні Боккаччо, перекл. М. Лукаша); **Наперекір** робить лише Луїза, збирала свої вогняні кучері у хвіст, піднімала у високу зачіску, скручувала низьким джегутом на потилиці або підгортала і кріпила гренадлями так, що складалося враження, ніби вона зважилася на стрижку-каре... (Г. Вдовиченко); **Попри** вивіски біля кожного експонату,*

що руками не можна чіпати, не сідати, не вилазити, та попри заклики присутніх співробітників частини все ж не залазити у кабіни машин, дітлахи **робили все наперекір** (М. Матіос).

Зрідка допустове значення можуть виражати дієприслівники, наприклад: **Не знаючи мови**, Вовкулака запевнив, що все казане ним є достеменно правда, он Ходя й Біжу не дадуть збрехати, а якщо хто матиме сумнів, то осьде-го вам документ і печатка ... (В. Шкляр); **Не бравши** ніколи раніше лопати до рук, я давав двісті процентів норми (Ю. Смолич); **Бо спілкування юних, яке відбувається постійно, свідчить: діти швидко знаходять спільну мову, навіть не знаючи мови...** (Марія Матіос), **Не думавши про відрядження, він полагодив тин, підрізав старою іржавою косою побитий горобцями острішок, нарубав піхлівчика вільхових дров** (Григор Тютюнник).

ВИСНОВКИ

Отже, корелятами детермінантів зумовленості є чотири різновиди синтаксем: адвербіальні причинові синтаксеми, адвербіальні цільові синтаксеми, адвербіальні допустові синтаксеми й адвербіальні умовні синтаксеми. Усі вони ніби конденсують семантико-синтаксичні відношення між підрядною та головною частинами вихідних речень і містять імпліцитне значення предиката.

Загалом допустові синтаксеми являють собою неоднорідний масив. Усі аналізовані одиниці виражають значення допусту, проте з різними додатковими відтінками. Відповідно до цього допустові синтаксеми можна об'єднати в чотири семантичні групи. Описані різновиди обставинних синтаксем допусту є віддзеркаленням спектра життєвих потреб і відповідають різним комунікативним інтенціям. Досить репрезентабельним є вираження синтаксем допусту прийменниково-відмінковими формами, менш типовою є експлікація за допомогою прислівників і дієприслівників.

Перспективними постають типологізація засобів вираження детермінантних членів речення в структурі висловлення, дослідження другорядних членів речення в різносистемних мовах у зіставному аспекті.

Список літератури

1. *Бабайцева В. В.* Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1988. – 159 с.
2. *Вихованець І. Р.* Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
3. *Вінтонів М. О.* Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви: монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – 328 с.
4. *Загнітко А. П.* Теоретична граматики української мови: Синтаксис: монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
5. *Золотова Г. А., Онисенко Н. К., Сидорова Н. Ю.* Коммуникативная грамматика русского языка. – М.: Ин-т рус. языка им. В. В. Виноградова, Моск. гос. ун-т им. М. М. Ломоносова, 1998. – 528 с.
6. *Іваницька Н. Б.* До проблеми валентності в граматиці // Філологічні студії. – Вінниця: ВДУ, 2004. – Вип. 2. – С. 49–51.
7. *Малащенко В. П.* Свободное присоединение предложно-падежных форм имени существительного в современном русском литературном языке. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1972. – 172 с.
8. *Межов О. Г.* Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
9. *Сиротинина О. Б.* Лекции по синтаксису русского языка. – М.: Высшая школа, 1980. – 141 с.
10. *Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф.* Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
11. *Шведова Н. Ю.* К спорам о детерминантах: обстоятельственная и обстоятельственная детерминация простого предложения // Филологические науки. – 1973. – № 5. – С. 66–77.

References

1. Babajceva V. V. *Sistema chlenov predlozheniya v sovremennom russkom yazyke* [The system of sentence parts in modern Russian]. Moscow, Prosveshchenie Publ., 1988. 159 p.
2. Vihovaneč I. R. *Gramatika ukrajins'koyi movi. Sintaksis* [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv, Libid' Publ., 1993. 368 p.
3. Vintoniv M. O. *Aktual'ne chlenuvannya rechennya i tekstu: formal'ni ta funkcijni viyavi: monografiya* [Actual segmentation of sentences and texts: formal and functional manifestations]. Donec'k, DonNU Publ., 2013. 328 p.
4. Zagnitko A. P. *Teoretichna gramatika ukrajins'koï movi: Sintaksis: monografiya* [Theoretical Grammar of the Ukrainian Language: Syntax: Monograph]. Donec'k, DonNU Publ., 2001. 662 p.
5. Zolotova G. A., Onipenko N. K., Sidorova N. Yu. *Kommunikativnaya grammatika russkogo yazyka* [Communicative grammar of the Russian language]. Moscow, Institut russkogo yazyka im V.V. Vinogradova, Moskovskij gosudarstvennyj universitet im. M.M. Lomonosova Publ., 1998. 528 p.
6. Ivanič'ka N. B. *Do problemi valentnosti v gramatici* [Before the problem of valency in grammar]. *Filologichni studiyi*. Vinnicya, VDU Publ., 2004, no. 2, pp. 49–51.
7. Malashchenko V. P. *Svobodnoe prisoedinenie predlozhenno-padezhnyh form imeni sushchestvitel'nogo v sovremennom russkom literaturnom yazyke* [Free addition of prepositional-case forms of a noun in modern Russian literary language]. Rostov-na-Donu, Rostovskij unstitut Publ., 1972. 172 p.
8. Mezhev O. G. *Tipologiya minimal'nih semantiko-sintaksichnih odinic': monografiya* [Typology of minimal semantic-syntactic units: monograph]. Luc'k, Volinslij nacional'nij unstitut im. Lesi Ukrayinki Publ., 2012. 464 p.
9. Sirotnina O. B. *Lekcii po sintaksisu russkogo yazyka* [Lectures on Russian language syntax]. Moscow, Vysshaya shkola Publ., 1980. 141 p.
10. Slin'ko I. I., Gujvanyuk N. V., Kobilyans'ka M. F. *Sintaksis suchasnoyi ukrajins'koyi movi. Problemni pitannya* [Syntax of the modern Ukrainian language. Problematic issues]. Kyiv, Vishcha shkola Publ., 1994. 670 p.
11. Shvedova N. Yu. *K sporam o determinantah: obstoatel'stvennaya i neobstoatel'stvennaya determinaciya prostogo predlozheniya* [On the debate about determinants: adverbial and non-adverbial determination of a simple sentence]. *Filologicheskie nauki*, 1973, no. 5, pp. 66–77.

**DETERMINANTS OF CONCESSION IN THE UKRAINIAN LANGUAGE:
SEMANTIC-SYNTACTIC ASPECT**

Grozyan N. F., Prudnikova T. I.

The article is devoted to the characterization of the determinants in the semantic and syntactic aspect. Assumption determinants correlate with adverbial assumptive syntaxemes, whose diversity of semantic assumptive relations is presented in various semantic-syntactic units. Depending on an explicated meaning, assumptive syntaxemes are classified into four groups which cover such semantic types: 1) inverse causation when comparing subject components or a subject and an object according to their general and individual features or spheres of functioning; 2) the meaning of inability, insufficiency, absence or narrowness of certain features and actions of a subject despite the availability of real, possible, favorable pre-conditions; 3) positive characteristics of a subject on the background of the insufficiency of pre conditions or the availability of the reasons which hinder the appearance of this characteristics; 4) explication of the action result of a subject, opposite to the expected one. In the contemporary Ukrainian literary language assumptive syntaxemes are presented with a number of morphologic syntactic variants. The most common among them are prepositional-case combinations. Unlike prepositional-case constructions, the use of adverbs as assumptive minimal units is rare in the Ukrainian language. Usually this function is performed by an adverb *наперекіп*. The described types of adverbial assumption syntaxemes are the reflection of a spectrum of life needs, and they meet various communication intentions.

Keywords: determinant, assumption determinant, sentence, statement, minimal syntactical unit.